

Opomba o Boršnikovem delu pri filmu

V zadnjem letu življenja, to se pravi v prvem letu po svetovni vojni (1919) je dopolnil Ignacij Boršnik bogati seznam svojih ljubljanskih in zagrebških vlog z nastopi v mladem jugoslovanskem filmu, ki so se mu prav takrat odpirale možnosti širšega razvoja.

Naše uredništvo je želelo osvetliti v tem zvezku Dokumentov tudi to izjemno, zelo malo znano Boršnikovo dejavnost. S takim namenom smo prosili za podatke,

Hrvatski film o Matiji Gubcu z Boršnikom (na sredi)

Hrvatski film Dama sa crnom krinkom z Borštnikom (na levi)

gradivo in pojasnila vrsto strokovnih ustanov v Zagrebu in Beogradu, pa tudi več posameznikov, ki se ukvarjajo z razvojem domačega filma. Žal, uspeh je več kot skromen. Mnogi nam niso odgovorili, na novo zbrane informacije pa — razen pri enem filmu — ne presegajo tega, kar najdemo že v obeh znanih, vendar dokaj skopih pregledih: v študiji Fr. Brenka Oris zgodovine filma v Jugoslaviji (dodatek k prevodu Sadoulove Zgodovine filma, Lj. 1960, str. 551) in v članku Vl. Petrića o domačem filmu v petem zvezku Jugoslovanske enciklopedije (Zagreb 1962, str. 96).

Znana hrvatska pisateljica M. Jurić-Zagorka je že leta 1917 napisala dva scenarija in enega od teh je podjetje Croatia in letu 1919 porabilo za »prvi hrvatski igrani film« z naslovom *Matija Gubec*. Ignaciju Borštniku je bila v tem filmu dodeljena naslovna vloga. Spričo tako skopih podatkov je prav presenetljivo, da se je ohranila iz tega filma fotografija, ki kajpada zgovorneje kakor pisano gradivo priča o filmu samem.

Po likvidaciji Croatie je bilo v letu 1919 ustanovljeno novo podjetje, Jugoslavija film d. d. in to je pripravilo v tistem razgibanem letu zelo širok načrt za snemanje celovečernih umetniških filmov, nekaj pa jih je tudi res posnelo. Vsaj v dveh od teh, po nekaterih podatkih pa tudi še v drugih, je sodeloval Ignacij Borštnik v glavnih vlogah. To velja najprej za film *Dama sa crnom krinkom* — tudi iz tega filma se nam je ohranila fotografija z našim igralcem. Po nekaterih podatkih je igral Borštnik — in to spet glavno vlogo — tudi v filmu Kovač raspela, ki ga je posnel J. Halla, vendar tega ni mogoče preveriti.

Dva prizora iz hrvatskega filma *Brišem i suđim*

Prizori z Borštnikom iz filma *Brišem i sudim*
(levo in desno)

Predvsem pa je zanimivo vprašanje, kakšen je bil film *Brišem i sudim* in kakšen je bil Borštnikov delež v njem. Da so dajali temu filmu znaten poudarek, priča že serija razglednic, ki so bile natisnjene ob predvajanju. Teh je bilo dvajset, kakor kažejo številke na njih in v našem muzeju jih je danes na voljo trinajst — deloma originali, deloma fotokopije, kar na desetih od teh pa je ohranjen tudi filmski lik Ignacija Borštnika. Ob njem so igrali Milada Tana, Tonka Savić, Ivo Badalić, Fernando Agras, Tešo Lesić, Josip Papić in drugi.

Iz Zagreba ni bilo mogoče dobiti zanesljivih informacij o tem filmu, pač pa se je ohranil v naših časnikih feljton »Ignacij Borštnik v filmu« (Jutro 27. aprila 1922) in ta nam odkrije nekaj podrobnosti, pove nam vsebino filma in opiše Borštnikovo podobo. Predvsem izvemo, da so film vrteli tisti čas, spomladi 1922, v ljubljanskem kinu Ideal (tam, kjer je danes Komuna). Nepodpisani avtor podlistka (zelo verjetna

Zadnji prizori iz
filma *Brišem i sudim*
(levo in desno)

Borštnik
Milada Tana-Badalić

Brišem ...

JUGOSLAVIJA
ZAGREB
19

... suditi ...

Zaključni prizor iz filma *Brišem i sodim* (Borštnik pred križem, snemano v Vintgarju)

je domneva, da gre za Frana Lipaha, ki se je tisti čas veliko ukvarjal s temi problemi in je na podoben način tudi drugod opisoval Borštnikovo igro) trdi v uvodu, da je Borštnik »spisal« ta film in takole opiše začetek:

»Kako se razveseliš, ko se ti pred začetkom drame na platnu pokaže starec Borštnik v civilu, ‚on, kralj-berač!‘ Počasi se obrne proti občinstvu, odpre tiste močne Borštnikove oči, ki buljijo vate, da ne veš, ali ti je že kaj povedal, ali vprašuje, ali morda že sam odgovarja. Spodnja ustnica, debela in napeta, vajena izgovarjati samo strah, sikati gnjev in prezir, jecljati trpečo, nedoživljeno ljubezen, se nalahko premika in ti čakaš, da bo izgovoril... nekaj groznega se bo zgodilo... toda slika počrni in izgine. Kakor Borštnik. Borštnik svoje besede ni izgubil. Slutili smo to jasno, natanko zanjo vedeli, toda slišali je nismo.«

Sami filmski predstavi poročevalec ni prisodil visoke umetniške vrednosti — »o kinu in filmu ni kaj govoriti«, tako je zapisal — dobro pa se je zavedal vrednosti

tega traku prav zaradi Borštnika: »Toda hvaležni moramo biti filmu, ki nam je ohranil Borštnika. Živ je pred nami, hodi in se giblje, trpi in se končno onemogel zgrudi pod težo skrivnosti in muke. Jaz mislim, da je ta film tako tipičen za Borštnika, kakor nobeno delo, v katerem je nastopil. V svojih pesmih, v Ibsenu in Strindbergu se nam je pokazal kot človek samo na pol, tu pa popolnoma. In morda še v pesmi ‚Spustite zagrinjalo‘.«

Vsebina? Po informacijah tega podlistka slika drama trpljenje starega očeta, ko vidi, da se je njegova vnukinja zaradi usodne zmote poročila z lastnim očetom. To zmoto pa je zagrešil — zaradi pozabljivosti — starec sam, zato ne najde več miru, beži v gore, toda »povsod vidi nesrečna ljubimca pred seboj«. Ne more se odločiti, da bi jima povedal resnico in uničil njuno srečo, zato se raje ustrelil pred razpelom v Vintgarju, s tem zbriše to strašno zgodbo in hkrati obsodi tistega, ki jo je zakrivil — odtod tudi naslov filma, »Brišem i sudim«.

Naravne prizore so snemali v Sloveniji, na Bledu in v okolici, tudi dekleta v slovenskih narodnih nošah so sodelovala, kakor pričajo ohranjene fotografije. Podlistek pripoveduje ob koncu celo vtise ljubljanskih izletnikov, »kako zanimivo je bilo gledati Borštnika, Grudna, Papića in druge, ko so posnemali v Vintgarju«.

Žal, vsa povpraševanja, kje bi utegnil biti ta film, so ostala brez uspeha. Gotovo pa je, da bi bil danes, ne glede na svojo umetniško vrednost, nadvse dragocen dokument za preučevanje Borštnikove igralske podobe.

dm

Quelques remarques sur Borštnik et le cinéma

Dans la dernière année de sa vie (1919) I. Borštnik joua plusieurs fois dans les premiers films yougoslaves qui commençaient à être tournés à Zagreb. Les données qui existent sur ces activités de Borštnik sont très pauvres. Ne s'est conservée qu'une photo du film historique »Matija Gubec« et une du film »La dame au masque noir«. Nous savons un peu plus sur le film »J'essuie et je juge« qui fut joué en 1922 à Ljubljana et dont un feuilleton parut dans le quotidien slovène »Jutro«. Il existe aussi 10 cartes postales de ce film montrant l'acteur dans un de ses derniers rôles.